

LBRIS

We know
books

RADU CIOBANU

EFEMERIDE DE TINEREȚE

Jurnal selectiv

1971-1977

LIMES

2025

CUPRINS

Întâmpinare	5
1971.....	7
1972	11
1973	45
1974	96
1975.....	142
1976	183
1977.....	248
<i>Addenda</i> : ISTORII.....	285

să se angajeze într-un asemenea travaliu. Un jurnal al anilor '70, care sunt ai debutului și consacrării literare, cuprinzând reflecțiile și glosele autorului despre oameni, cărți, și întâmplări, toate acestea pe fondul atmosferei imanente al unei epoci de neuitat sub toate aspectele, mi se pare însă interesant și oportun.

N-am intervenit în textul original decât renunțând la pasaje care mi s-au părut parazitare, anoste prin lipsa de semnificație, cum în orice jurnal apar în timpul scrierii, sub imperative de moment. De asemenea, între croșete, am adăugat pe parcurs precizări și nuanțări retrospective, care, întru evitarea unor confuzii sau neclarități, se cereau semnalate *In Anno Domini MMXXV*.

Bine ați venit, așadar, în această aventură a întoarcerii într-un timp pe care cei ce l-au trăit efectiv devin tot mai puțini, iar cei ce nu l-au apucat dezvoltă nostalgii absurde. Sper ca efemeridele mele de tinerețe să restabilească un echilibru rațional între cele ce merită sau nu onoarea nostalgiei acelor vremi.

Nu pot să închei acest preambul fără a-i mulțumi din nou edito-
rului sufletist și nu doar competent, ci și hărăzit cu intuiția dibuirii
lucrului interesant, – domnului Mircea Petean – pentru anii fructuo-
sei noastre colaborări care, sper, nu ne va fi fost de folos doar nouă.

*Ludwigshafen am Rhein,
octombrie 2024*

EFEMERIDE DE TINEREȚE

1971

16 ianuarie. Cu prietenească osteneală, Dim îmi trimite exemplarele de autor din *După-amiaza...* Mi-au parvenit în 3 decembrie. În librărie însă, cartea n-a ajuns nici azi. Așadar, când a apărut: în 70 sau în 71?

Ce am simțit la apariția primei mele cărți? În condițiile astea, când nici nu știi dacă, de fapt, a apărut sau nu, e greu să definești ce simți. Sunt poate, mai curând dezamăgit, probabil și din cauza aspectului: format de buzunar, subțirică, copertă hidoasă, la drept vorbind, o broșurică acolo... La care se mai adaugă și revolta surdă împotriva celor de la difuzare.

În fond, cartea asta e de mult un capitol consumat, de care mă despart acum două romane scrise și unul început. M-am detașat complet de ea, ca și cum nu mi-ar aparține. Mă preocupă *Crepuscul*, care trebuie să intre la tipar, și *Zilele*, pentru care urmează să semnez contractul. Mă tiranizează cartea la care lucrez și care merge greu. În sfârșit, începe să mă preocupe tot mai mult celălalt roman, *Albastru de Voroneț (?)*, de care n-am nici o speranță să mă apuc într-un viitor apropiat.

În rest, aceeași tracasare și lehamite de pe urma acestei slujbe epuizante, cu seraliști. La clasa a IX-a, „ascult” lecția de zi: tragedia antică. Cine sunt întemeietorii tragediei grecești? Loaza îmi răspunde senină: Eschil, Postulat și Euclid. Dar loaza e om în toată firea, către patruzeci de ani, cu nevastă și copii. Nu mai sunt în stare nici să mă amuz, mă tem că mi s-a atrofiat și simțul umorului, iar la capitolul

entuziasm și vocație dăscălească sunt total falimentar. Am devenit acru și fac lecții tot mai posomorâte și mai anoste.

Nenorocirea e că și N. îmi reproșează că sunt mereu posac. Probabil că are dreptate, eu nu-mi dau seama. După ce că n-are parte decât de muncă, de enervări și oboseală, vine acasă și mai dă și de mine mohorât. Ce vină are ea? Dar cum pot eu să fiu altfel decât simt? Sunt însă dator măcar să încerc. Și totul vine de la lipsa de continuitate în scris.

22 noiembrie. Într-o oră de teză, plimbându-mă printre șirurile de bănci, ignorând cărțile deschise pe genunchi, m-am surprins însăilând cu o surprinzătoare fluență, aceste prezumtive versuri care s-ar putea intitula *Capcana*:

Mă-mpresoară treptat drugii de fier.

Inexorabil,

vertical și sever.

Unul în față,

la stânga, la dreapta.

Și altul.

Apoi altul aici.

Copilul așteaptă

pâinea cu lapte și miere.

Femeia –

veche și tandă mângâiere.

Cercul s-a-nchis,

mă izbesc cu plămâinii, cu fruntea,

cu ochii, de fier.

Capcana.

Printre drugii mai pâlpâie-un vis.

Dincolo –

apusu-mi însângerat și amar.

Și pretutindeni Ana,

mereu și-ntotdeauna

îndurerata Ana,

jertfită-n zadar.

*

Ura este expresia neputinței. Invidia, a prostiei.

*

Observ că notez aici doar necazurile. Pentru că sunt mult mai numeroase decât bucuriile. Și pentru că bucuria, atunci când e, durează puțin și o trăiești integral, o asimilezi, nu stai s-o problematizezi. Problematizarea durerilor este un reflex de apărare împotriva lor: cauți cauze, soluții. Pe când bucuria n-are nevoie de soluții, iar cauzele ei nu interesează.

*

Încerc cu obstinație să mă conving că lumea aceasta, socialistă, este cea mai bună dintre lumile existente, ba chiar și dintre cele posibile. Treabă hazardată. Uneori pare că merge bine și totul e limpede. Apoi, pe neașteptate, ești contrazis în buna ta credință și dat peste cap de te miri ce. Aud că iar nu mai sunt suportate bancurile politice. Din nou amenințarea cu pârnaia pentru un spirit care de multe ori se rostește de dragul spiritului. O, dar atunci, dacă ne temem de scăpărarea spiritului, dacă ne-am pierdut simțul umorului, e trist, e jalnic chiar, și înseamnă că nu suntem nici pe departe atât de puternici și de dreți pe cât ne place să urlăm în megafoane.

Dubiile apar tocmai în problema cea mai importantă: ce e libertatea? „Libertatea e înțelegerea necesității.” A necesității,

necesitatea... Iată un cuvânt cât se poate de încăpător și de docil: poate fi monstruos dilatat, dar poate fi și comprimat cât un vârf de ac; în numele lui pot fi spălate picioarele tuturor dezmoșteniților lumii, dar se pot comite cu sânge rece și genocide. Totul e îngrozitor de discutabil. Va fi știind cineva cu adevărat ce e libertatea și mai ales cum ar putea fi ea folosită pentru a nu se transforma în altceva? Nici măcar Robinson, de vreme ce a sfârșit prin a-și așeza piciorul pe ceafa lui Vineri...

1972

Camus: „Nevoia de a avea dreptate, semn al unui spirit vulgar.”

*

Revin la o mai veche idee care mă urmărește:

Vorbind mereu despre „singurătatea omului modern”, ajungem să restrângem artificial realitatea și aria de investigație artistică. Poate fi vorba numai de „singurătatea omului modern”? Înseamnă că ne prefacem a nu ști că – pe măsură ce ne familiarizăm cu trecutul – singurătatea apare ca o permanență a existenței umane pentru toate timpurile, nu numai pentru cele moderne. Nici omul istoric n-a putut cuprinde și înțelege lumea lui, dimpotrivă, mai puțin decât omul modern. Singurătatea se cere atunci considerată ca o a treia dimensiune existențială (tragică), alături de dragoste și moarte, aflată într-o relație de contrapondere, de reciprocă echilibrare cu dragostea.

Singura diferență, în acest sens, între *azi* și *atunci* cred că se află în intensitatea cu care *este* și cu care *a fost* resimțită singurătatea. Omul istoric a resimțit-o, probabil, cu mai puțină acuitate, neavând instrumentele de conștientizare ale omului modern. Să însemne oare asta că a fost mai puțin singur?

De aici constatarea că metoda de compoziție a lui Camil – a personajelor solitare, a căror traiectorie se întretaie fără a duce și la comunicare – e aplicabilă și romanului istoric. De încercat în romanul zugravului?

*

Am scris în șapte zile o sută de pagini. Adică atât cât scriu în douăzeci de zile când am și școala. Dar de azi s-a isprăvit vacanța și,

o dată cu asta, s-a reinstalat acea silă abulică de care credeam că am scăpat.

*

Nu știu să mă bucur, să trăiesc deplin prezentul bucuriei, mereu rămâne ceva care scapă acestui prezent și o ia înainte. Mereu mă gândesc în timpul bucuriei la ceea ce va urma după. Poate pentru că sunt pe cale, treptat, să ajung la concluzia că întotdeauna cenușiul, cotidianul, rutina, stupiditatea, dacă nu altele și mai grave, își iau într-un fel sau altul revanșa. Sunt un lucid sau un infirm?

*

Toți ne îmbrăcăm după STAS, cenușiu, în „costum” de gata, produs în serie. Spre deosebire de marile orașe, aici cenușiul e și mai evident: când apare cineva îmbrăcat altfel, cu o anumită fantezie, trecătorii se opresc, întorc capul, comentează. M-am surprins și pe mine făcând asta. Reacție de provinciali care au o foarte bună părere despre ei înșiși și pentru care orice depășește mediocritatea este suspectat de atentat la bunele moravuri.

*

Eugen Jebeleanu: „Prostia ne pune juguri și ne mănâncă.”

*

Să mă feresc de stereotipii. Am neglijat vocabularul, rularea unui număr cât mai mare de cuvinte. Să am în vedere asta în primul rând când scriu, chiar dacă voi scrie mai încet. Există pericolul contaminării insidioase de stilul oficial, „de partid și de stat”, care ne împresoară de pretutindeni cu cele, în medie, 500 de cuvinte, mereu aceleași. Au apărut chiar un fel de module lingvistice, permutabile după necesități: „o serie de măsuri”, „să facem totul”, „în deplină

unanimitate”, „pe cele mai înalte culmi...” etc. etc. De la vestimentație până la limbaj, uniformizarea, nivelarea vor cuprinde treptat totul. Când vom băga de seamă va fi prea târziu.

*

Cea mai exactă definiție a tragediei o aflui la Camus: cele două forțe care se confruntă sunt la fel de legitime, au același drept la viață. Este ceea ce am făcut – fără să-mi dau seama – în *Zilele*. „Vreau” al Dariei și „nu se poate” al lui Matei sunt la fel de legitime. De aici tensiunea cărții, remarcată de cei ce au citit-o până acum.

*

Virgil Teodorescu, în primul articol scris în calitate de proaspăt director al „Luceafărului”: „Posibilitățile artei revoluționare sunt infinite, limitele ei sunt infinite în perimetrul care o determină și o cuprinde.”

„Limite infinite” într-un „perimetru”, iată o absurditate care i-a jucat o festă perfidă. Dar însăși expresia „limite infinite” ...

*

Pentru a deveni cu adevărat scriitor trebuie să cunoști foarte exact toate numeroasele lucruri la care trebuie să renunți. Și apoi să și renunți.

*

Cuvintele, îndeosebi neologismele au o extraordinară, de-a dreptul fascinantă forță de seducție asupra semidoctilor. Pe de altă parte sunt foarte puțini cei care cunosc sensul exact al cuvintelor și importanța acestui sens în igiena comunicării. Maioreșcu, când a scris *Beția de cuvinte*, și-a închipuit că dă o lovitură mortală unei maladii care abia mai târziu s-a dovedit cu adevărat teribilă. De fapt, el nu

făcea decât să atragă atenția asupra unui simptom al unei maladii aflată în fază incipientă. De atunci, boala s-a întins implacabil, pentru ca, iată, azi să devină endemică. Logoreea endemică ne ucide acum lent, vorbele cad de pretutindeni, ca o ninsoare de cenușă, anchilozând, schilodind sau de-a dreptul înăbușind făptuirea. Am senzația că mă sufoc, în timp ce toți imbecilii gustă din plin voluptatea de a se auzi vorbind. Iar timpul, vai, va continua să rămână ireversibil.

*

Spectacolul de un penibil strivitor al acestor ședințe de „învățământ ideologic”, unde, fără a ne mai da măcar osteneala să ne ascundem, citim de prin ziare aceleași fraze uzate, stereotipe. O facem cu aerul că noi le producem chiar atunci, iar unii ajung s-o și creadă.

*

Capcanele pe care ți le întind la tot pasul cuvintele. Mereu atenție, cu sentimentul că pășesc printr-o pădure, pe un strat de frunze uscate, sub care, la fiecare pas, poate să zacă primejdia. Satisfacția de a o descoperi, de a-i sesiza mecanismul, de a o face inofensivă.

„A afla a doua oară despre...” – un nonsens. „Aflu întâia oară” – un pleonasm perfid. Și totuși amândouă sunt uzuale. Dar „a afla” presupune unicitatea. Pot, în schimb, „să aud” a doua oară despre cutare lucru.

*

Să alegi cu exigență fiecare cuvânt, să-l ciocănești, să-l încerci, să-l auzi cum sună, ce semnificații și ce sugestii poartă în sinea lui.

Am nevoie în fraza asta de un cuvânt de bronz. Aici, de unul de catifea. Aici, din sticlă, dincoace de nisip, aici din miez auriu de caisă coaptă. Nu întotdeauna îl găsesc. Trebuie să explorez, să aștept.

Uneori să inventez, dar asta e de obicei o întreprindere hazardată, care duce într-o fundătură, în obscuritatea căreia cuvântul scornit e condamnat să zacă precum un monstru fosil. Vezi acel *întrulpi* al lui Coșbuc, cuvânt „de unică folosință”, doar pentru a rima cu *vulpi*, născut fără aripi, rămas încastrat în strofa aceea, ca o gănganie de altă dată într-un strop de chihlimbar.

*

Cărțile pe care vrei să le scrii – universuri virtuale pe care le porți în conștiință, așa cum viitoare lanuri așteaptă latente în bobul de grâu. Și din care numai unele, puține, vor fi scrise, celelalte rămânând, știute doar de tine, să te însoțească dincolo.

*

Treptele Diotimei. Acesta va rămâne titlul. Ieri, pentru prima dată, ca un navigator, am simțit undeva în depărtare, țărnul: o pasăre, o adiere cu mireasmă de pământ. Dar asta încă nu înseamnă nimic: mai poate dura și un an. Și – precum Columb – voi ancora la cu totul alt țărnm decât cel pe care mi-l închipuisem la plecare. Dar aici e frumusețea, pentru că, dacă am străbate mereu, luni și ani, drumuri cunoscute, scrisul ar deveni o corvoadă insuportabilă.

[2011. Titlul, care ne-a plăcut foarte și nouă, și editurii, s-a dovedit totuși riscat, rămânând enigmatic pentru „marele public”. Am avut surpriza oripilantă de a-l vedea scris sau de a-l auzi rostit, chiar de oameni cu pretenții, din sferele oficiale ale culturii, ca *Treptele diotimei*. Cei ce-l rosteau astfel aveau aerul unor inițiați.]

*

Nu pun niciodată întrebări al căror răspuns mi-e indiferent, după cum nu pot să discut despre lucruri care nu mă interesează, doar de dragul de „a face conversație”. Unora le apar de aceea ciudat,

altora de-a dreptul lipsit de maniere. Pentru evoluția omenirii, o descoperire la fel de importantă ca aceea a focului ar fi cea a prețului tăcerii.

*

Singura culme pe care o putem atinge nu este fericirea, ci bucuria și către ea merită să năzuim. Pentru ceilalți și, prin aceasta, pentru noi. Și nu cred să existe bucurie mai deplină decât aceea de a face altora bucurii.

*

Nemuritorul albastru va fi o carte foarte greu de scris. Tocmai de aceea îi și simt atât de impetuos chemarea. Greu de scris este și *Treptele...* și prin asta mă acaparează și îmi dă putere să înaintez și să suport supliciu de despărțirii zilnice de paginile sale. Am uneori impresia că mă strivește, că nu voi mai ieși teafăr de aici. Cel mai greu însă, cred că se scrie teatrul. Și totuși – cel puțin deocamdată – nu mă ispitește. Probabil pentru că, printre altele, nu mă pot lipsi de peisaj. Mă tem că sunt profund desuet, dar n-am ce face, asta e: natura e oxigenul meu. Acțiunea din *Zilele* o puteam plasa într-un oraș oarecare, fără peisaj sau cu peisaj neutru. Am ales însă ca prototip al locului Vatra-Dornei tocmai pentru a-mi putea îngădui să fac din natură o prezență asimilată în carte.

*

Îmi scrie Banu Rădulescu: *Zilele* pleacă spre enigmatică instituție numită eufemistic Direcția Presei. La editură sunt temeri din cauza finalului cărții. Domnul să ne aibă în paza lui! Mai bine era – se șoptește – dacă Daria rămânea în viață. Asta pentru că în socialism, în general, și în ajunul aniversării semicentenarului U.T.C., în special,

nu e indicat ca oamenii, și mai ales tinerii, să moară. Mai ales în paginile cărților.

*

Segal, într-un interviu: „Succesul nu e același lucru cu fericirea. Dar asta nu înseamnă că aș putea să spun cum arată fericirea.” Evident, e întotdeauna mai ușor să spui ce nu este un lucru decât ce este.

*

Dacă ești atent, poți să observi că uimitor de des, *a omite* înseamnă, de fapt, *a comite*. Vezi și dreptul care, nu de azi, de ieri, cunoaște „delictul de omisiune”.

*

Trebuie în sfârșit să accept ideea că nu mai sunt sănătos. Ar fi cazul să mă ocup puțin de mine, însă pentru asta îmi trebuie un timp pe care nu mă-ndur să mi-l fac. Și apoi, ceea ce mă inhibă este și atmosfera policlinicilor: cozile, așteptarea, conversațiile acelea deprimante, pereții jechoși de toate spinările care se sprijină de ei.

*

H. Coandă, într-un interviu: „Am avut norocul unui părinte care mi-a fost și un mare prieten, cu care am putut discuta întotdeauna orice și în jurul căruia am întâlnit oameni de mare valoare – atunci am înțeles că în primul rând contează mintea, creierul, inteligența omului și nu celelalte amănunte de care se face atât caz.”

Și, mai departe: „Ce lipsește, în general, din preocupările noastre este grija de a oferi o ambianță în care omul să fie liniștit, să poată crea. Și numai prin creațiile minții omenești se poate merge mai departe.”

Interviurile luate de Adrian Păunescu sunt în mare parte întristătoare. Cei mai mulți dintre intervievați, într-un fel sau altul, ajung inevitabil la același moment al aluziilor la anumiți dușmani perfizi, jalnici sau feroce, care le poartă sâmbetele și le barează sistematic calea spre notorietatea meritată. De obicei, o ironie crispată, grea, încearcă să disimuleze vechi frustrări sau bizare idiosincrasii. Despre literatură, despre arta acestor oameni, despre punctul lor de vedere asupra ei, despre munca lor, despre bucuriile sau deznădejile acestei munci, prea puține răzbat în aceste colocvii.

*

Într-adevăr, cum s-a mai tot zis, e o lume tristă lumea noastră literară. Nici măcar plină de umor. A nu te amesteca, a-ți vedea de scrisul tău nu e comod, dar e singurul mod de a exista fără să-ți pierzi iluziile. În felul acesta poți transforma singurătatea dintr-o povară într-o virtute.

*

Ritmul obositor și inuman în care ni se petrec zilele ne răpește și cele mai elementare bucurii. Suntem tandri în grabă și pe apucate.

*

Faptul că accept și suport această situație chinuitoare care nu-mi permite să-mi scriu cărțile, conștient că ea mă macină lent, poate fi numită înțelepciune. Pentru mine însă, nu e decât lașitate. Răbdare, răbdare... Tactica lui Kutuzov. Într-adevăr, a câștigat până la urmă, dar, Doamne, cu ce preț! Nu sunt dispus să-mi las capitala ocupată și țara pustiiată.

Ce categorici știm să fim în vorbe!

*

N. Balotă (în „Rom. lit.”, 11), apropo de *Obermann* de Sénancour, o interesantă reconstituire cronologică a propensiunii înspre *nihil*:

- acedia medievală
- *mal de siècle*-ul tinerilor din generația de la 1830
- ramura orientală a romantismului, cu ai săi oameni de prisos
- *spleen*-ul generației postromantice
- decadentismul *fin de siècle*
- sentimentul absurd al existenței, în secolul nostru (Camus)

*

Dr. Ana Aslan: „Pe graficul mortalității, la coloana oamenilor de cultură, scriitorii mor mai de timpuriu.”

*

„Consfătuirea” cenaclurilor din județ. O jumătate de zi pierdută. Lamentațiile grafomanilor veleitari: nimeni nu-i publică, ce să facă ei? Ion Marinescu, care a publicat o broșurică de 2 lei, pentru copii, îmi cere iar recomandare pentru primirea în Uniune. Sunt obligat să-i explic încă o dată cum devine cazul cu statutul. Rămân cu senzația vagă că, totuși, mi-am făcut un dușman. Încolo, invidii disimulate și animozități derizorii, târâtoare. Ajuns acasă epuizat – eu, cel care nu beau câte ceva decât din an în paște – am simțit nevoia să dau de dușcă o răchie pentru a mă curăța pe dinăuntru de vorbele care mi s-au depus ca o pâslă pe suflet.

Seara, o compensație nesperată: recitalul Mireille Mathieu, care m-a ajutat să uit ridicolul dimineții și să mă simt iar bogat.

*

Nu mai cred în proza scurtă. Mi se pare incapabilă de a rezista în memoria cititorului de azi, în ciuda virtuozității artistice. Ținem minte schițele lui Caragiale, pentru că e Caragiale și pentru că ele s-au impus *atunci*, în bună parte datorită lipsei de concurență: nu aveam încă roman și nici chiar prea mulți prozatori. Dar ce proze scurte s-au mai impus după explozia romanului? Romanul e stejarul în umbra căruia cresc efemeridele. Rar, câte o floare timidă, în culori vii. Aproape niciodată o nu-mă-uita.

*

Un film ca *Puterea și adevărul*, care (deși cu voie de la poliție) constituie un eveniment *sui generis*, mai curând politic decât cultural, și pe care toată lumea s-a bulucit să-l vadă, n-a stârmit în cancelarie absolut nicio reacție, niciun comentariu, nicio atitudine, nimic, nimic, ca și când nici n-ar fi fost. O tăcere care aduce a evitare, parcă jenată, a subiectului. Să fie frică sau, pur și simplu, opacitate?

*

De la o vreme, cei ce acordă importanță limbii și stilului sunt priviți cu ironie și tratați de belferi. Se proclamă cu oarecare ostentație anticalofilia, care e însă, în majoritatea cazurilor, o frunză de viță peste necunoașterea limbii românești. Notoria anticalofilie a lui Camil Petrescu, invocată ca argument, a fost însă, printre altele, o reacție împotriva prejudecății dăscălești că literatura înseamnă întâi de toate „scris frumos”. Cu toate astea, Camil a fost un stilist exact și elegant cu discreție, ceea ce mulți închinători la altarul anticalofiliei par a ignora, complăcându-se în cultivarea nivelatoare a stilului cenușiu și lipsit de personalitate.

*

În „Familia” (2), apare *Ultimul cuvânt al lui Don Quijote* de Lucian Valea. A conceput-o în lagăr, în timp ce construiau Bicazul. Am auzit-o recitată de el însuși, în epoca romantică a cenaclului timișorean, prin 56-57, când o știam cu toții pe de rost. Am popularizat-o apoi la Cluj, în studenție, unde s-a bucurat de un succes enorm, circulând pe cale orală. Acum apare în sfârșit, dar numai cu trei strofe. Avea vreo șapte. Printre cele amputate, e și cea esențială:

„Nu te-mbrăca în zale și-n armură,
Sfârșitul luptei nu e biruința:
Cel mai de preț din lucruri e credința,
S-o ai, când pleci în marea aventură.”

*

Sunt zile în care nu mai văd nicio ieșire, când simt ceva nevăzut, săpând lent și tenace la temelia bietelor mele certitudini. În asemenea ceasuri mă îndoiesc până și de rostul scrisului. În jurul meu, dezământul teribil al semnelor de întrebare. Până la urmă trece și asta, dar mă tem că de fiecare dată rămân cu ceva mai puțin, ca un țărnam din care fiecare val rupe câte o bucată.

*

Camus, în *Căderea*: „Mai cu seamă să nu vă credeți prietenii când vă vor cere să fiți sinceri cu ei. O fac numai în nădejdea că-i veți întări în excelenta idee pe care o au despre ei înșiși, oferindu-le o certitudine în plus, pe care o află în făgăduiala dumneavoastră de a fi sincer. Cum ar putea fi sinceritatea o condiție a prieteniei? A spune cu orice preț adevărul este o pasiune care nu cruță nimic și căreia nimic nu-i rezistă. E un viciu, uneori un confort sau un egoism. Dacă, așadar, vă aflați într-o atare situație, nu șovăiți nici o clipă: făgăduiți că veți spune numai adevărul și mințiți cât puteți mai bine. Veți